

nów; t. popierali stronnictwo baronów Ziemi Świętej wrogich wobec władzy monarszej i byli zwolennikami sojuszu z Damaszkiem (frakcja wspierana przez joannitów optowała za porozumieniem z Kairem); także wrogo odnosili się do Mongołów; po upadku Akki przenieśli swoją gł. siedzibę na Cypr, skąd na przełomie XIII i XIV w. pod przywództwem wielkiego mistrza J. de → Molaya prowadzili operacje militarne z zamiarem odzyskania Ziemi Świętej.

W Europie Zach. w 70. latach XIII w. pojawiła się idea połączenia zak. rycerskich w jedną instytucję; opinia publ. oskarżała je o rywalizację i klęski w Ziemi Świętej; po 1291 w planach nowej krucjaty sugerowano, że nowym połączonym zak. rycerskim winien kierować któryś z eur. monarchów; miało to gwarantować skuteczność militarną i tańsze utrzymanie; 1306 do dyskusji włączył się pap. → Klemens V, który w V 1307 spotkał się z wielkimi mistrzami; o ile wielki mistrz joannitów Foulques de Villaret nie wyraził swojej opinii, o tyle Molay zdecydowanie odrzucił ideę połączenia obu zakonów; od 1305 król Francji Filip IV Piękny gromadził informacje o rzekomych nieprawidłowościach u t.; w XI 1305 i IV 1307 przekazał je Klemensowi V, który zdecydował się wszcząć dochodzenie w tej sprawie; 13 X 1307 z polecenia króla wszyscy t. we Francji zostali aresztowani; zakonników oskarżano o wypieranie się Jezusa Chrystusa z chwilą przyjmowania do wspólnoty, bezczyszczenie krzyża, odpuszczanie grzechów przez zwierzchników niemających do tego uprawnień oraz praktykowanie homoseksualizmu; początkowo Klemens V nie poparł działań Filipa IV Pięknego, ale bullą *Pastoralis praeeminentiae* z 22 XI 1307 wydał wszystkim władcom chrześc. polecenie aresztowania t., co 1307-08 zrealizowano (jedynie na Płw. Iberyjskim t. stawiali opór zbrojny), i przeprowadzenia przeciw nim procesów inkwizycyjnych; nast., po pewnych sporach dotyczących kompetencji i dalszego postępowania procesowego, współpraca Klemensa V (w poł. 1308 był przekonany, że zeznania niektórych t. pogrążają cały zakon, którego nie uda się już uratować) i Filipa IV Pięknego była zgodna; na Soborze → Wiedeńskim Klemens V bullą *Vox in excelso audita* est z 3 IV 1312 rozwiązał t., jednak nie potępił zakonu, gdyż nie udowodniono wysuwanych wobec niego oskarżeń o herezję; najwyżsi dostojnicy mieli być osądzeni przez papieża lub jego przedstawicieli; z rozkazu Filipa IV Pięknego Molay 18 III 1314 został spalony w Paryżu (wcześniej odwołał zeznania); byłych t. we Francji skazano na śmierć lub długoletnie więzienie, a pozostałych przeniesiono do in. zakonów; decyzją Klemensa V dobra zakonu miały być przekazane joannitom; na Płw. Iberyjskim z byłych członków zakonu powstał portug. → Chrystusa Zakon oraz hiszp. zakon rycerski pod wezw. NMP (→ Montesa).

W Polsce – t. pojawili się w 30. latach XIII w.; otrzymali nadania od Henryka I Brodatego (1226 – Oleśnica Mała k. Oławy, 1229 – Leśnica), Władysława Odonica (1232 – Chwarszczany, 1233 – Wałcz, 1238 – Mysłibórz i Wielka Wieś k. Poznania), Barnima I (1234 – Rurka) i Przemysła II (1286 – Czaplunek) oraz wielmoży śląskiego Mrocza (1244 Sulęcín); większość ich posiadłości położona była na pograniczu lubusko-wielkopolsko-pomorskim; przejściowo t. posiadali szpital k. Gniezna (z przynależnymi do niego wsiami) oraz dobra w okolicach Łukowa; sieć domów zak. na ziemiach pol. podlegała, podobnie jak w Czechach i na Morawach, prow. Niemiec; w 80. latach XIII w. weszły one w skład nowej jednostki terytorialnej, obejmującej m.in. Polskę i Nową Marchię; po kasacie zakonu jego majątki i część członków na ziemiach pol. przeszli joannici.

R. Pernoud, *Les t.*, P 1974, 1977² (*Templariusze*, Gd 1995); M. Barber, *The Trial of the T.*, C 1978, 2006; tenże, *New Knighthood. A History of the Order of the Temple*, C 1994, 1995 (*Templariusze*, Wwa 1999, 2000); M. Starnawska, *Między Jerozolimą a Łukowem. Zakony krzyżowe na ziemiach polskich w średniowieczu*, Wwa 1999; H.J. Nicholson, *The Knights T.*, Stroud 2001, 2004 (*Rycerze t.*, Wwa 2005); A. de la Croix, *Les t. Au coeur des croisades*, Monaco 2002 (*T. W sercu wypraw krzyżowych*, Pz 2006); B. Frale, *Il papato e il processo ai t.*, R 2003, 2011; taz., *It.*, Bol 2004 (*Templariusze*, Wwa 2008); P.V. Claverie, *L'ordre du temple en*

terre sainte et à Chypre au XIIIe siècle I-III, Nicosie 2005; A. Demurger, *Les t. Une chevalerie chrétienne au moyen âge*, P 2005, 2007; S. Cerrini, *La révolution des t.*, P 2007; M. Satora, *Společný odběr procesu i upadku zakonu t. we Francji w pierwszej połowie XIV wieku*, Malbork 2008; H.J. Nicholson, *The Knights T. on Trial*, Stroud 2009, 2011; *Prier et combattre. Dictionnaire européen des ordres militaires au moyen âge*, Ly 2009, 743-751, 896-902; E. Burzyński, *Zakon rycerski t. na ziemiach Polski piastowskiej i Pomorza Zachodnim*, Wodzisław Śląski 2010; *The Debate on the Trial of the T. (1307-1314)*, Farnham 2010; M. Satora, *Sprawa t. w dyplomacji zachodnioeuropejskiej 1307-1312*, Pz 2011.

Slawomir Józwiak, Magdalena Satora

TEMPLE WILLIAM abp, ur. 15 X 1881 w Exeter, zm. 26 X 1944 w Westgate-on-Sea k. Canterbury, teolog, działacz mis., społ. i ekumeniczny.

Był synem abpa anglik. Frederica; studiował w Balliol College w Oksfordzie, 1905-06 na uniw. w Jenie i Berlinie, a 1904-10 prowadził zajęcia z filozofii w oksfordzkim Queen's College; 1905 wstąpił do Christian Social Union, nast. do Workers' Educational Association (1908-24 jej prezydent), od 1917 działał w Life and Liberty Movement, a 1918-25 Labour Party; 1909 otrzymał ordynację; 1914 został rektorem kościoła St. James w Londynie, 1921 bpem Manchesteru, 1929 abpem Yorku, a 1942 Canterbury; uczestniczył w licznych międzynarod. konferencjach ekum. i mis., m.in. 1910 i 1937 w Edynburgu (→ Edynburska Światowa Konferencja Misyjna, → Edynburska Światowa Konferencja Wiary i Ustroju), 1927 Lozannie (→ Lozańska Światowa Konferencja Wiary i Ustroju), 1928 Jerozolimie (→ Jerozolimskie Światowa Konferencja Misyjna; autor końcowego orędzia mis.), 1937 Oksfordzie (→ Oksfordzka Światowa Konferencja Praktycznego Chrześcijaństwa) oraz 1938 w Utrechcie (przewodniczący komitetu tymczasowego do utworzenia → Ekumenicznej Rady Kościołów); 1942 był współzał. Council of Christians and Jews (z naczelnym rabinem J.H. Hertzem) i British Council of Churches; otrzymał wiele wyróżnień nauk., m.in. doktoraty h.c. na uniw. w Manchesterze i Durham (1929), Cambridge (1933) oraz Dublinie (1934).

Jest autorem m.in. rozpraw nauk. z filozofii religii (*Mens Creatrix*, Lo 1917), teologii naturalnej (*Christus Veritas*, Lo 1924) oraz pism z zakresu relacji kośc.-nar. (*Church and Nation. The Bishop Paddock Lectures for 1914-15*, NY 1915), kośc.-państw. (*Christianity and the State*, Lo 1928), zagadnień kośc.- społ. (*Christianity and the Social Order*, Harmondsworth 1942), a także dotyczących związku praktyk rel. z życiem wspólnoty kośc. (*Personal Religion and the Life of Fellowship*, Lo 1926) i jej roli dziejowej (*The Church Looks Forward*, Lo 1944; *Christianity as an Interpretation of History*, Lo 1945); cykl wykładów (wygłoszonych 1932-33) *Nature, Man and God* (Lo 1934) ukazał się w edycji Gifford Lectures University of Glasgow.

F.A. Iremonger, DNB Supl. V 869-873; G. Gloede, ÖKL 1167-1168; K. Karski, *Arcybiskup William T. – kontynuator dzieła zbliżenia Kościołów w dziedzinie doktryny*, SDE 8(1992) z. 1, 107-112; L. Gambarotto, *Encyclopédie du protestantisme*, P 1995, 1528; R. Esser, BBKL XI 651-656; H. Rüegger, EKLn V 599; J. Bosch Navarro, *Diccionario de ecumenismo*, Navarra 1998 (*Ekumenizm. Mały słownik*, Wwa 2007, 313); A.M. Suggate, TRE XXXIII 72-75 (bibliogr.); A. Hasting, ODNB LIV 90-95; G. Carter, RGG VIII (2005⁴) 157; O.C. Thomas, Ech V 333-335; K. Karski, *Leksykon ekumenistów*, SDE 28(2012) z. 1-2, 177.

Stanisław Józef Koza

TEMPLON → Ikonostas.

TEMPORALIA (łac. *temporalis* czasowy, trwający przez pewien czas), dobra materialne i niematerialne, którymi Kościół posługuje się w celu realizacji swej misji; dobra doczesne należące do Kościoła powsz., → Stolicy Apostolskiej lub innych publ. osób prawnych w Kościele (→ majątek kościelny).

Wśród dóbr doczesnych Kościoła rozróżniane są: 1° nieruchomości (*res immobiles*) – grunty rolne, leśne oraz nieruchomości lokalowe (KPK z 1983, kan. 1270, 1283, 1302 § 1, 1376); nieruchomościami kośc. w Polsce zgodnie z kan. 3, a także ogólną zasadą kanonizowania umów cywilnych (kan. 1290) reguluje także pol. prawo;

2° rzeczy ruchome (*res mobiles*) – przedmioty, sprzęty, inwentarz (kan. 1270, 1283 2°, 1285, 1302 § 1, 1305, 1376),